

Kazalo

Prolog	9
1. Pojemni okvir in zasnova razprave.....	13
1.1. O pojmu precedenčni učinek sodnih odločb	13
1.1.1. Pojemovna razčlenitev	13
1.1.2. Doktrina stare decisis in institut ustaljene sodne prakse	18
1.1.3. Vpliv institucionalnih dejavnikov na precedenčni učinek sodnih odločb.....	21
1.2. Od pravnega odločanja k pravnemu utemeljevanju.....	24
1.3. Izbrani pristop	30
1.4. Očrt razpravljanja – na poti k sodnemu pravu	32
2. Temelji precedenčnega učinka sodnih odločb.....	33
2.1. Uvod	33
2.2. Temelji precedenčnega učinka sodnih odločb.....	35
2.2.1. Preteklost kot vrednota	35
2.2.2. Formalna pravičnost – enakost	38
2.2.3. Pravna varnost in predvidljivost	41
2.2.4. Koherentnost pravnega odločanja	46
2.2.5. Učinkovitost pravnega odločanja	49
2.2.6. Omejitev arbitrarnosti	52
2.2.7. Drugi argumenti	54
2.3. Sklep: K pravni državi in stabilnosti pravnega odločanja ...	54
3. Sodna odločba kot vir prava	59
3.1. Uvod	59
3.2. Pravni viri: Izhodiščne opredelitve in teoretični okvir	60
3.2.1. Izhodiščno o pravnih virih.....	60
3.2.2. Pojmovanje pravnih virov v kontekstu pravnega utemeljevanja.....	62
3.2.3. Teoretični okvir	66

3.2.4.	Opredelevitev in razvrstitev pravnih virov	72
3.3.	Sodna odločba kot pravni vir	76
3.3.1.	Uvodno o merilih za uvrstitev sodnih odločb v sistem pravnih virov	76
3.3.2.	Sodna odločba kot vsebinski pravni vir	78
3.3.3.	Intermezzo: Med prepričevalno in zavezujočo močjo sodnih odločb	82
3.3.4.	Sodna odločba kot avtoritativni pravni vir	85
3.3.4.1.	O avtoritativni naravi precedenčnih odločitev	86
3.3.4.2.	O normativni moči precedenčnih odločitev	90
3.3.4.3.	Normativna moč sodnih odločb v slovenskem pravnem prostoru	94
3.4.	Sklep: Sodna odločba kot (ne)formalni pravni vir	115
4.	Sodna odločba kot nosilka precedenčnega primera	121
4.1.	Uvod	121
4.2.	Oblikovne prvine sodnih odločb	122
4.2.1.	Razčlenitev zgradbe sodnih odločb	123
4.2.2.	O slogu sodnih odločb	129
4.3.	Opredelevanje nosilnega elementa sodnih odločb s precedenčnim učinkom	137
4.3.1.	Ratio decidendi in obiter dictum	137
4.3.2.	Pojmovni okvir: Razčlenjevanje nosilnega elementa	145
4.3.3.	Ponazoritev: Nosilni element v praksi slovenskih sodišč	149
4.4.	Sklep	161
5.	Utemeljevanje s predhodnimi sodnimi odločbami	165
5.1.	Uvod	165
5.2.	Izhodiščno o razlogovanju s sodnimi odločbami	166
5.3.	Sklicevanje na predhodne sodne odločbe	172
5.4.	Odstopanje od predhodnih sodnih odločb	176
5.4.1.	Posebej o razlikovanju (distinguishing)	176
5.4.2.	Ovrženje (overruling)	183
5.4.3.	Druge oblike odstopanja – pretehtanje	193
5.4.4.	Odstopanje v širšem smislu	197

5.5. Sklep: Obrisi metodologije utemeljevanja s predhodnimi sodnimi odločbami	198
6. Ekskurz: Posebej o argumentu precedensa	201
6.1. Uvod	201
6.2. Mesto argumenta precedensa pri pravnem odločanju.	202
6.3. Precedenčni učinek sodnih odločb kot argumentativna shema	203
6.4. Delovanje argumenta precedensa	207
6.4.1. Pojemovni okvir.	207
6.4.2. Analiza primera.	209
6.5. Razčlenitev argumenta precedensa	214
6.5.1. Vloga preteklosti	215
6.5.2. Argumentum ad exemplum	217
6.5.3. Argument avtoritete	218
6.5.4. Formalna pravičnost.	220
6.5.5. Argument precedensa kot samostojno razlagalno vodilo	221
6.6. Sklep: Od pravnih virov k pravnemu razlaganju	223
7. Precedenčni učinek sodnih odločb in ustvarjanje prava	229
7.1. Po sledih deklaratorne teorije prava	229
7.1.1. O (ne)popolnosti zasnove uzakonjenega prava in pravnem razlaganju	231
7.1.2. Ustvarjanje prava prek dometa konkretnega primera	233
7.2. O pravotvorni vlogi sodišč	236
Epilog	241
Viri in literatura	245
Imensko kazalo	269
Stvarno kazalo	275
Abstract: The Role of Judicial Precedent in Legal Justification	283

Prolog

Če sodišče sledi predhodni odločitvi, ker je tako izjavil spoštovani gospodar, ker je odločitev pravilna, ker je logična, ker je pravična, ker se to ujema s težo avtoritete, ker je splošno sprejeta in izvršena, ker skupnosti zagotavlja ugoden rezultat, to ni uporaba doktrine stare decisis. Da bi dosegli to, ji mora sodišče slediti zato, ker je odločitev predhodna, in iz nobenega drugega razloga ...

Max Radin¹

Ko je Max Radin v tridesetih letih prejšnjega stoletja razpravljal o vlogi doktrine *stare decisis* v pravnem sistemu, se je pri tem dotaknil nekaterih ključnih težav pri opredeljevanju pojma *precedens*. V želji po razmejitvi te oblike argumenta od drugih primerov, ko se sodniki sklicujejo na odločitve svojih predhodnikov, je v izhodišče postavil golo dejstvo, da je bila ena odločitev sprejeta pred drugo. Ta na videz preprosta rešitev lucidno izpostavi izhodišče razlogovanja s *precedensi* in obenem pokaže, zakaj imamo opravka z enim od bolj prerekanih (in posledično zanimivih) pojmov, ki jih srečamo v okviru pravnega odločanja.

Sklicevanje na *precedenčne* odločitve v pravnem razlogovanju je nenavaden vzvod, pri katerem lovimo občutljivo ravnotežje med pregovorno »modrostjo stoletij« na eni strani in »mrtvo roko preteklosti« na drugi strani.² Če si na tem mestu sposodimo Nietzschejeve besede, gre za to, da zgodovina najprej:

»pripada ohranjajočemu in častečemu, tistemu, ki zvesto in s ljubeznijo gleda nazaj tja, od koder prihaja, v čemer je nastal; s to pieteto nekako poravna hvaležnost za svoje bivanje. S tem, da s previdno roko goji

¹ Radin, *Case Law and Stare Decisis* (1933), str. 200. Prevedel T. Š.

² Gre za pregovorno angl. *wisdom of the ages in dead hand of the past*.

to, kar obstaja od zdavnaj, hoče pogoje, v katerih je nastal, ohraniti za tiste, ki nastanejo za njim – in tako služi življenju.«³

Vendar Nietzsche obenem svari pred nekritičnim odnosom do preteklosti:

»Zgodovinski čut, če vlada *nebrzdano* in vleče vse svoje konsekvence, izkoreninja prihodnost, ker uničuje iluzije, obstoječim stvarjem pa jemlje njihovo atmosfero, v kateri edino morejo živeti. Historična pravičnost, celo tedaj, kadar se izvaja dejansko in s čistim prepričanjem, je zaradi tega grozna vrlina, ker vedno živo spodkopava in pokopava: njeno sojenje je vedno uničenje.«⁴

Razpetost med zvestobo preteklosti in izzivi prihodnosti je osrednjega pomena za vlogo sodnih precedensov v pravnem sistemu. V tem smislu je na primer Roscoe Pound uspeh doktrine precedensa v sistemu *common law* videl prav v okoliščini, da je pravno varnost in gotovost zmogla združiti z možnostjo pravnega razvoja, kot to ni uspelo nobeni drugi doktrini.⁵ Pri iskanju ravnotežja med tema poloma pa stopijo v ospredje dejavniki, ki jih je Radin pri svojem iskanju izvora precedensa izrecno postavil na stran. Vprašanja glede statusa in avtoritete, pravičnosti in vsebinske legitimnosti, logike in racionalnosti, koristnosti ali splošne sprejetosti so pravzaprav tiste okoliščine, ki odločilno vplivajo na pravno naravo predhodnih odločitev sodišč in njihovo (argumentativno) težo pri nadaljnjem odločanju. Izkaže se, da so šele te okoliščine tiste, ki povedo, kako togo ali gibko je treba razumeti vez med preteklostjo v obliki predhodnih odločitev sodišč in odločanjem v konkretnem primeru. Zato lahko brez zadržkov pritrđimo tistim, ki opozarjajo, da za sklicevanjem na precedense ne stoji enovita doktrina:

»Ne da bi naredili škodo zapovedi, da je treba enake primere obravnavati enako, se lahko upoštevanje precedensov razteza od *nagnjenosti* k zagotavljanju konsistentnosti v pravu, kjer je takšna konsistentnost videti upravičena, do *pozitivne obveznosti* slediti predhodni odločitvi, razen v izjemnih in omejenih okoliščinah.«⁶

Čeprav v zvezi s pojmom precedens izhajamo iz enotne zasnove, se zaradi različnih spremenljivk, ki delujejo v domeni pravnega odločanja, enotnost in trdnost pri razumevanju tega pojma kmalu razpršita in pustita za sabo dvome glede tega, kako ustrezno razložiti vlogo

³ Nietzsche, *O koristi in škodi zgodovine za življenje*, v: ČASU NEPRIMERNA PREMIŠLJEVANJA (2007), str. 76–77.

⁴ Prav tam, str. 115.

⁵ Pound, *THE SPIRIT OF COMMON LAW* (1999), str. 182.

⁶ Thomas, *THE JUDICIAL PROCESS* (2005), str. 142. Prevedel in poudaril T. Š.

precedensa v pravu in pojasniti, kaj v tem okviru od nas zahteva. Slikovita ponazoritev negotovosti glede teh vprašanj je na primer šaljiva pripomba Stephena Sedleya, ki je ob neki priložnosti dejal: »Precedens je kot judovska mati. Ni ti treba storiti tega, kar ti reče, vendar potem poskrbi, da se počutiš grozno, ker tega nisi storil.«⁷ Pri tem je zgovorna zlasti okoliščina, da gre za angleškega prizivnega sodnika. Nakazuje namreč, da tudi v tipičnem pravnem sistemu *common law*, v katerem naj bi bila – vsaj po ustaljenem razumevanju – vloga in delovanje sodnega precedensa relativno nesporna in jasno opredeljena, stvari niso tako preproste, kot se zdijo. To meče tudi nekoliko drugačno luč na vlogo, ki jo pri pravnem odločanju igrajo predhodne odločitve sodišč v kontinentalnih pravnih sistemih, kjer glede vprašanj sodnega prava že tradicionalno prevladuje bolj zadržan odnos. Pri zapletih v zvezi z obravnavanjem precedensov torej ne gre nujno za posebnosti ali stranpoti neke pravne ureditve, temveč imamo v izhodišču opravka s problemi splošne narave, ki presejajo domet posameznega pravnega sistema, saj so tako rekoč notranje povezani z »logiko« sklicevanja na predhodne odločitve sodišč.

V ozadju omenjenih problemov glede pomena predhodnih odločitev v pravnem odločanju je vprašanje *pravotvorne* vloge sodišč, pri katerem obravnavanje precedensa trči ob uveljavljeno pojmovanje prava. Tukaj se lahko v izhodišču opremo na Kelsnovo misel, da je uporabljanje prava hkrati tudi njegovo ustvarjanje.⁸ To je pomembna ugotovitev, s katero je Kelsen v statični okvir prava vnesel dinamično razsežnost, vendar se prav pri razčlenjevanju vloge precedensa pokaže, da zahteva še nadaljnje pojasnilo. V zvezi z vprašanjem, ali sodišča ustvarjajo pravo in kaj to pravzaprav pomeni, se pogosto pokaže, da so poleg dejanskega ravnanja sodišč odločilne predstave, ki glede tega prevladujejo v nekem pravnem sistemu. Glede na to lahko pritrđimo ugotovitvi, da pomembna razlika med kontinentalnim pravom in pravnim krogom *common law* ni v tem, »kaj sodišča dejansko počnejo, temveč v tem, kaj prevladujoča folklor pravi, da počnejo.«⁹ Zato je toliko bolj pomembno, da pri razpravljanju o precedensu izpostavimo to, kar bi lahko poimenovali tudi kot ideologija pravnega odločanja.¹⁰

⁷ Sir Stephen Sedley, *On Never Doing Anything for the First Time* (2001), povzeto po Duxbury, *THE NATURE AND AUTHORITY OF PRECEDENT* (2008), str. 23. Prevedel T. Š.

⁸ Kelsen, *ČISTA TEORIJA PRAVA* (2005), str. 73–74. Gre za del Kelsnove oziroma Merkllove teorije o stopnjevitosti prava, glej Pavčnik, *TEORIJA PRAVA* (2007), str. 279–281.

⁹ Merryman, *THE CIVIL LAW TRADITION* (1985), str. 47. Prevedel T. Š.

¹⁰ Za različne razlage tega pojma glej na primer Wróblewski v: MacCormick, Summers (ur.), *INTERPRETING STATUTES* (1991), str. 265 in nasl.; Ross, *ON LAW AND JUSTICE* (2004), str. 74–75.

1. Pojemovni okvir in zasnova razprave

Naloga filozofije, pogosto težka in boleča, je torej, da izmota in osvetli skrite kategorije in vzorce, v obliki katerih ljudje razmišljamo (to je naše uporabljanje besed, predstav in drugih simbolov), da razkrije, kaj je v njih nepreglednega in protislovnega, da opredeli in razloči konflikte med njimi, ki preprečujejo postavitev ustrežnejših načinov organiziranja, opisovanja in pojasnjevanja naših izkušenj ...

Isaiah Berlin¹¹

1.1. O pojmu precedenčni učinek sodnih odločb

1.1.1. Pojemovna razčlenitev

Pojem »precedens« se pojavlja tako v pravnem kot v širšem družbenem kontekstu, vendar ga najpogosteje povezujemo z vplivnejšimi predhodnimi odločitvami sodišč. V splošni rabi ga opredeljujemo kot »ravnanje, postopek kot zgled, potrdilo za (poznejša) podobna ravnanja, postopke«. ¹² Gre torej za pretekle dogodke oziroma ravnanja, ki jih v vsakdanjem življenju uporabljamo kot vzorce pri nadaljnjem postopanju. V tem smislu je »uporabljanje naukov iz preteklosti za reševanje sedanjih in prihodnjih problemov osnovna prвина človekovega praktičnega razuma«. ¹³ V nekoliko ožjem smislu je sklicevanje na precedens, kot pravi Schauer, »oblika argumenta in utemeljitve«, ¹⁴

¹¹ Berlin, *The Purpose of Philosophy* (1962), v: CONCEPTS AND CATEGORIES (1999), str. 10. Prevedel T. Š.

¹² Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), geslo: precedens.

¹³ MacCormick, Summers, v: MacCormick, Summers (ur.), INTERPRETING PRECEDENTS (1997), str. 1. Prevedel T. Š.

¹⁴ Schauer, *Precedent* (1987), str. 571. Prevedel in poudaril T. Š.

ki jo pri vsakodnevnem razpravljanju uporabljamo za utrjevanje naših stališč oziroma njihovo prepričljivost.

»Golega okostja sklicevanja na precedens ni težko navesti: predhodno obravnavanje dogodka X na način Y konstituira razlog za obravnavanje X na način Y, če oziroma ko se X ponovno pojavi, in sicer *izključno zaradi svojega zgodovinskega pedigreeja*.«¹⁵

Izhajajoč iz teh splošnih ugotovitev o precedensu je mogoče izpeljati tudi pojem *precedenčni učinek*.¹⁶ Z njim bomo razumeli usmerjanje sedanjega oziroma bodočega ravnanja na podlagi nekaterih preteklih primerov, tj. dogodkov ali ravnanj. Precedenčni učinek označuje vpliv ali težo, ki jo imajo posamični predhodni primeri pri argumentiranju v prihodnosti. V tem smislu gre za temeljno prvino oblike utemeljevanja, ki je bila prej opredeljena kot »sklicevanje na precedens«. Kot nakazuje poudarjeno mesto v prej navedenem odlomku, je *differentia specifica* tega načina utemeljevanja okoliščina, da postavlja v središče primere *preteklih* dogodkov ali ravnanj.

Sklicevanje na precedens je zato najprej treba razlikovati od splošnejše argumentativne tehnike, ki jo lahko imenujemo *razlogovanje s primeri* (angl. *reasoning with examples*).¹⁷ Precedenčni učinek je ožji od tega, saj pri njem nimamo opravka s *hipotetičnimi* primeri, temveč se ta oblika utemeljevanja nanaša le na *dejanske (predhodne)* primere.¹⁸ Tudi hipotetični primeri so sicer lahko pomembna prvina racionalnega (splošnega ali pravnega) argumentiranja, vendar pri tem ne gre za sklicevanje na precedens.

Precedenčni učinek prav tako ni povsem istoveten s splošnim vplivom, ki ga ima pri utemeljevanju vzpostavitev *analogije*. Podobno kot pri sklepanju po analogiji se pri sklicevanju na precedens zanašamo na ustrezne podobnosti glede (dejanskih) okoliščin zadev, ki jih primerjamo, vendar gre pri precedenčnem učinku za nekoliko ožji referenčni okvir: izhodišče razlogovanja je vedno dejanski predhodni primer in v tem smislu deluje analogija pri precedensu vedno izrazito enosmerno

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Ta pojem se pri nas sporadično že pojavlja v (ustavno)sodni praksi. Glej na primer odklonilno ločeno mnenje sodnika Fišerja v zadevi Up-235/00 z dne 13. 3. 2003: »Ne glede na to, da je bila situacija, v kateri je problem nastal, tako izjemna, da si je skorajda težko predstavljati, da se bo še kdaj ponovila, utegne imeti odločba, ko bo njena 'izjemnost' utonila v pozabo, neugodne precedenčne učinke.« Podobno v odklonilnem ločenem mnenju sodnika Ribičiča v zadevi Up-792/07 z dne 9. 4. 2009.

¹⁷ Glej na primer Perelman, Olbrechts-Tyteca, *THE NEW RHETORIC* (2008), str. 350 in nasl.

¹⁸ Hurley, *Coherence, Hypothetical Cases, and Precedent* (1990), str. 239 in nasl.

oziroma nesimetrično.¹⁹ Tudi glede medsebojnega ujemanja primerov je sklicevanje na precedens bolj togo in zahteva *istovrstnost* (ali celo identičnost) primerov v bistvenih prvinah, medtem ko je sklepanje po analogiji pravzaprav širše in bolj stopnjevito, saj učinkuje z različno stopnjo prepričljivosti glede na večjo ali manjšo stopnjo *podobnosti* primerov.²⁰

Pomembno je tudi, da delovanja precedenčnega učinka ne povežemo s sedanjim ali prihodnjim ravnanjem na podlagi dobrih ali slabih *izkušenj*.²¹ Čeprav razpravljanje v tem okviru pogosto začnemo z ugotovitvijo: »Izkušenj vemo [...]«, ta oblika sklicevanja na primere iz preteklosti ni enaka utemeljevanju s precedensom. Pri slednjem predhodni primeri nimajo le *spoznavne* (*epistemološke*) funkcije, ki nam posreduje »modrost stoletij«,²² temveč delujejo kot normativni standardi in tako (ne glede na vsebinsko prepričljivost) vsaj v določeni meri omejujejo polje proste presoje v poznejših primerih.

Precedenčni učinek sicer ni vezan izključno na domeno prava: zanašanje na predhodne, ustaljene vzorce je v mnogih primerih del življenja na splošno. Tako igra vlogo tudi pri moralnem in znanstvenem razlogovanju, vendar je njegova vloga v okviru prava in pravnega utemeljevanja poudarjena.²³ V tem kontekstu pojma »precedens« in »precedenčni učinek« povežemo zlasti s pravno obliko *sodne odločbe*. S precedensom običajno označujemo predhodno odločitev sodišča, v kateri je le-to (že) odgovorilo na pravno vprašanje, ki se izkaže kot odločilno tudi pri odločanju v poznejšem primeru.²⁴ S tem ko

¹⁹ Adler, *Asymmetrical Analogical Arguments* (2007), str. 86.

²⁰ Lamond, *Precedent and Analogy in Legal Reasoning* (2006), <<http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-prec/>> (22. 6. 2012). V zvezi s tem je treba opozoriti, da gre tudi pri vzpostavljanju analogije pravzaprav za ujemanje v *bistvenih* okoliščinah primerov, tj. za iskanje ključnega merila podobnosti ali tako imenovanega *tertium comparationis*. Prim. Pavčnik, TEORIJA PRAVA (2007), str. 508–509.

²¹ Glej na primer Shiner, *LEGAL INSTITUTIONS* (2005), str. 29–30, in Duxbury, *THE NATURE AND AUTHORITY OF PRECEDENT* (2008), str. 2–3, ki se sklicujeta na Schauer, *Precedent* (1987), str. 575.

²² Gre za angl. *wisdom of the ages*, prim. Burke, *FURTHER REFLECTIONS* (1992).

²³ Goldman, *The Force of Precedent* (1987), str. 331.

²⁴ Glej Larenz, Canaris, *METHODENLEHRE* (1995), str. 253. V povezavi s sodno odločbo se pojem »precedens« lahko nanaša na (1) celoten sklop sodnih odločb, v katerih so se sodišča opredelila do pravnega vprašanja, ki je pomembno tudi za odločanje v konkretnem primeru; (2) posamično odločitev sodišča oziroma končni izid sodnega postopka, ki je pomemben pri nadaljnjem odločanju; (3) širše pravilo ali načelo, ki izhaja iz predhodne sodne odločbe oziroma ga ta ponazarja. Glej Marshall, v: McCormick, Summers (ur.), *INTERPRETING PRECEDENTS* (1997), str. 503–504.

precedenčni učinek vežemo posebej na predhodne odločitve sodišč, stopijo v ospredje dodatne prvine, ki ta način pravnega utemeljevanja pojmovno razločujejo od drugih oblik sklicevanja na »preteklost«. Pri opredeljevanju precedenčnega učinka sodnih odločb je ena od bistvenih okoliščin *status* predhodnih (precedenčnih) primerov. Dejstvo, da je nosilka precedenčnega primera prav sodna odločba, je odločilnega pomena za njegovo moč pri pravnem utemeljevanju. Gre za poudarjeno vlogo *avtoritete*, saj kot predhodne primere, na katere se veže precedenčni učinek, razumemo odločitve sodišč, ki nastopajo kot organi oblasti. Na to se bomo navezali tudi pri obravnavanju problematike pravnih virov, kjer bomo pojasnili, zakaj *precedens* razumemo kot »odločitev v konkretnem primeru, ki postane *avtoritativni vzorec* za prihodnje odločitve«. ²⁵

S poudarjanjem vloge avtoritete pri sklicevanju na predhodne odločitve sodišč stopi v ospredje tudi razlika med *vertikalnim* in *horizontalnim* precedenčnim učinkom. ²⁶ Delovanje vertikalnega precedenčnega učinka sodnih odločb se navezuje na *sodno hierarhijo*: gre za vprašanje, v kolikšni meri in na kakšen način so sodišča nižjih stopenj vezana na predhodne odločitve sodišč višjih stopenj. V primeru horizontalnega precedenčnega učinka pa se sprašujemo, kako (naj) na odločanje sodišča v konkretnem primeru vplivajo njegove lastne predhodne odločitve oziroma predhodne odločitve sodišč iste stopnje v sodni hierarhiji. V slednjem primeru (morebitne) obveznosti sklicevanja na pretekle primere ne moremo (v enaki meri) pojasniti z argumentom avtoritete in s stopnjevito zasnovo sodne oblasti, kar pomeni, da je treba utemeljitev za takšno prakso sodišč iskati drugje. ²⁷ To razlikovanje je pomembno predvsem zato, ker sta od tega, ali gre za sodišči, ki sta si medsebojno prirejeni oziroma sta v razmerju podrejenosti in nadrejenosti, odvisni narava in stopnja obveznosti sodišča, ki se pri odločanju v konkretnem primeru sreča s predhodno odločitvijo, ki obravnava isto pravno vprašanje. To pride najbolj do izraza v zvezi z možnostmi odstopanja od uveljavljenih stališč iz predhodnih odločitev. ²⁸

²⁵ Peczenik, *ON LAW AND REASON* (1989), str. 333. Prevedel T. Š.

²⁶ Aarnio, v: Valdés in drugi (ur.), *NORMATIVE SYSTEMS* (1997), str. 230; Shiner, *LEGAL INSTITUTIONS* (2005), str. 34; Schauer, *THINKING LIKE A LAWYER* (2009), str. 36–37.

²⁷ Pri tem seveda ne trdim, da je mogoče vertikalni precedenčni učinek v celoti zajeti s sklicevanjem na avtoriteto višjega sodišča, glej na primer Caminker, *Why Must Inferior Courts Obey* (1994), zlasti str. 865 in nasl. Sicer sta pravna in vrednostna podlaga precedenčnega učinka sodnih odločb podrobneje obravnavani v nadaljevanju, glej 2. poglavje, *Temelji precedenčnega učinka sodnih odločb*.

²⁸ Glej 5. poglavje, *Utemeljevanje s predhodnimi sodnimi odločbami*, podpoglavje 5.4.